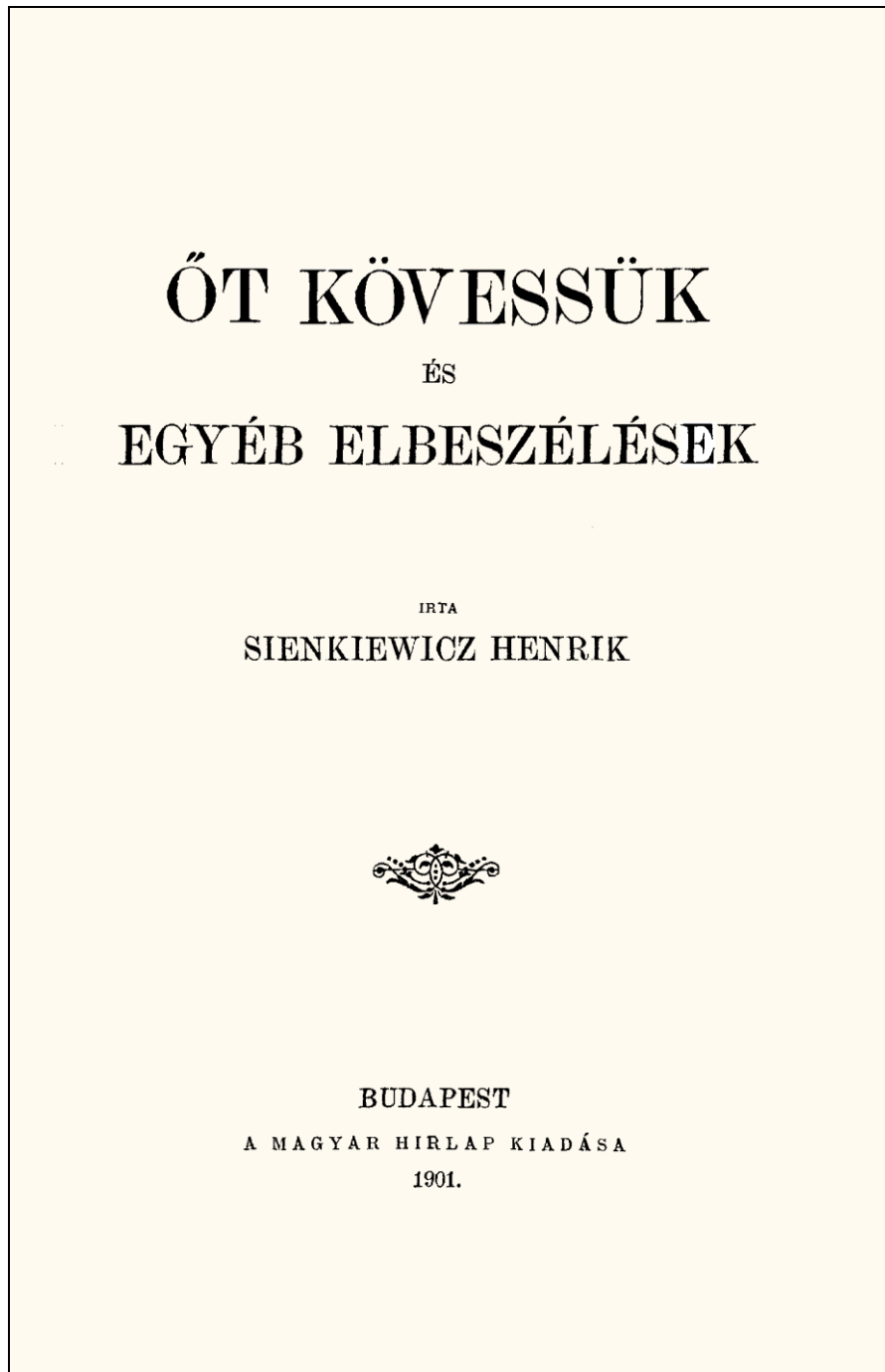

Henrik Sienkiewicz Őt kövessük

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Henrik Sienkiewicz
Őt kövessük

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a Magyar Hírlap 1901-es kiadásának átdolgozott, elektronikus változata

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
I. fejezet.....	4
II. fejezet	6
III. fejezet.....	8
IV. fejezet.....	10
V. fejezet.....	12
VI. fejezet.....	14
VII. fejezet	18
VIII. fejezet.....	24
Szómagyarázat	26

I. fejezet

Cinna, római patrícius bemutatása. Az élet örömeinek szeretete.

Cajus Septimius Cinna római patrícius volt. Ifjúságát a légiónál, a táborozás kemény életében töltötte. Azután visszatért Rómába, hogy dicsőségének örüljön és élvezze az életet és nagy, bár kissé megtámadott vagyonát. A kicsapongásig élvezett mindent, amit az óriás város nyújtani tudott. Az éjjeleket a városon kívül fekvő pompás villák ünnepségein töltötte; a nappalok eltelték vívással a lanistáknál, a szónokokkal folytatott beszélgetésekkel a fórumon, ahol viták folytak s aközben elmondták egymásnak a város és az egész világ pletykáit; a versenyeken, vagy a gladiátorok harcjátékainál; a görög zenészeknél, a thraciai jósnők s az Archipelagos szigeteiről való csudaszép táncosnők körében. Anyai részről rokonságban lévén az egykor híres Lucullussal, ettől örökölte különösebb szeretetét a pompás étek iránt. Asztalán volt görög bor, nápolyi osztriga, numídiái egér, kövér sáska, melyet pontusi mézben pácoltak. Amivel Róma bírt, azzal bírnia kellett Cinnának is, kezdve a Vörös tenger halaitól a Borysthenes partjáról való fehér fajdig.

Am nemcsak mint harcos élvezte pihenését, de egyben mint patrícius is, aki válogató. Elhitette önmagával, hogy műbarát és talán ébredt is benne az igazi érzék a szép iránt; szeretete a szobrokat, melyet Korinthus hamujában leltek, az etruszk vázákat, vagy azokat, amelyeket a ködös Serikából hoztak; a római mozaikot, az Eufratesz vidékéről való szöveteket, az arábiai illatszereket és mindama különös apróságokat, amelyek betöltik a patrícius élet ürességét. Szakértő és e dolgok kedvelőjeként tudott mindenről beszélni a fogatlan aggastyánok társaságában, kik a lakomához felkoszorúzták tar-koponyájukat és az étkezés után a heliotrop virágját majszolták, hogy illatossá tegyék a tüdő lehető. Atérezte és méltányolni tudta valamelyik cicerói szakasz szépségét, Horatiusnak vagy Ovidiusnak egyik-másik versét. Görög szónok nevelte, folyékonyan beszélt hát görögül, Iliasnak sok könyvét kívülről tudta és némely ünnepi lakománál addig énekelte Anakreon dalait, míg lerészegedett, vagy berekedt.

Mestere és más szónokok által érintkezésbe került a bölcsészettel és értett belőle annyit, hogy megértse a különféle gondolatmenetek szerkezetét; melyeket Hellasban és a gyarmatokban alapítottak meg. Tudta azt is, hogy azok most már mind romokban hevernek. Személyes ismeretségben volt sok sztoikussal, akiket ki nem állhatott, mert inkább politikai pártnak tartotta őket és azonfelül még zsémbes embereknek is, akiknek nincs érzékük az élet örömei iránt. A szkeptikusok sokszor ültek asztalánál; két étel között megdöntöttek egész rendszereket, és borral teli kancsók mellett hirdették, hogy az élvezet semmis, az igazság elérhetetlen és a bölcsnek célja csak a merev nyugalom lehet.

Mindez ott zúgott a fülében, anélkül, hogy a lelkébe hatolt volna. Nem vallotta magát e tanok egyikéhez sem, és nem akart elvekkal bírni. Cato alakjában csak a nagy jellemet látta párosulva az épp oly nagy butasággal. Az életet tengernek tekintette, amelyen végigseper a szél, amerre akar, és bölcsességnek tartotta a művészetet, úgy igazítani e szelek irányába a vitorlákat, hogy vigyék a kicsi hajót. Ezenkívül becsülte széles vállát, egészséges gyomrát, szép római fejét a saséllal és erős állkapcsát. Számított rá, hogy e dolgokkal körülbelül keresztül vághatja magát az életen.

Anélkül, hogy a szkeptikusok iskolájához tartozott volna, az élet szkeptikusa volt, de egyben hedonikus is, bár tudta, hogy az élvezet és a boldogság nem egy. Epikúros valódi tanát nem ismerte, ezért epikúreusnak tartotta hát magát. Egészben véve pedig a bölcsészetet a szellem vívásművészetének tartotta, mely ért annyit, mint az, amelyet a lanisták tanítottak. Ha belefáradt az eszmecserékbe, elment a cirkuszba, hogy vért lásson.

Az istenekben nem hitt, épp oly kevésbé, mint az igazságban, az erényben s a boldogságban. Csak a jóslás művészetében hitt és babonás volt; ezenkívül még ingerelték a kíváncsiságát a Kelet hitének titokzatos tanai. Rabszolgáinak jó ura volt, hacsak éppen nem tette kegyetlenné az esetleges pillanatnyi unalom. Úgy vélekedett, hogy az élet egy nagy amfora, mely annál értékesebb, mennél pompásabb borral van tele. Azon igyekezett hát, hogy a maga amforáját a legkitűnőbbel töltsse meg. Egyetlen embert sem szeretett, de azért sok dolgot kedvelt, a többek közt pedig leginkább a saját sasfejét a pompás koponyával és szép alakú patríciuslábát.

E gyönyörökkel és élvezetekkel teli életszakának első éveiben, szerette még csudálkozásba ejteni Rómát, ami sokszor sikerült is neki. Később aztán ez sem érdekelté többé.

II. fejezet

Cinna elveszti vagyonát, Alexandriába megy. Élete üressé válik, hiányzik valami belőle. A bölcsek társasága sem segít ezen.

Végül tönkrement. A hitelezők szétszedték vagyonát és Cinnának megmaradt a kimerültség lelkében, mint valamely súlyos munka után; volt ezenfelül és ezenkívül még egy másik érzése, mégpedig váratlanul: a mély, érthetetlen nyugtalanság. Élvezte ugyan a gazdagságot, a szerelmet, amelyet az akkori világ ismert; megízlelt minden gyönyört; megittasult a harci dicsőségtől, a tábori élet veszélyeitől. Többé-kevésbé közel ért az emberi tudás határához; érintkezésbe került a költészettel és művészettel, és eldicsekedhetett azzal, hogy mindent elvett a világtól, amit az nyújtani tudott. És mégsem tudott megszabadulni attól az érzéstől, hogy elmulasztott valamit, mégpedig olyas valamit, ami a legfontosabb. De nem tudta mi lehet az, és hiába is tanakodott rajta.

Gyakran megkísérelte, hogy lerázza magáról e tanakodást, e nyugtalanságot; elhitetni igyekezett magával, hogy az életben nincs több semmi, nem lehet több, de akkor, ahelyett, hogy eltűnt volna, annyira növekedett nyugtalansága, hogy azt hitte, nemcsak maga miatt, de egész Rómáért nyugtalankodik. A szkeptikusokat irigyelte, de egyben bolondoknak tartotta őket, mert azt hitték, hogy az űrt be lehet tölteni a semmivel. Két ember lakozott most benne, kik közül az egyik csudálkozott a saját nyugtalansága miatt, a másik ellenben teljesen indokoltnak tartotta azt.

Nemsokára azután, hogy a vagyonát elvesztette, hála hatalmas családi összeköttetéseinek, Cinnát Alexandriába küldték valamely hivatalos állásba és egy kevésbé azért is, hogy a gazdag országban visszaszerezze vagyonát. A nyugtalanság vele szállt hajóra Brundusiumban és elkísérte túl a tengeren. Alexandriában Cinna azt hitte, hogy a hivatalos ügyek, az új emberek, az új világ és új benyomások megszabadítják majd e kellemetlen kíséretől. De tévedett. Eltelt egy hónap, kettő is, és mint ahogy a Demeter istennő búzájának, amelyet Olaszországból hoztak a Deltába, még dúsabban nőtt itt a kalásza, éppen úgy változott át a Cinna nyugtalansága dús bokorból terjedelmes cédrusfává, és mind komorabb árnyat kezdett vetni a lelkére.

Eleinte Cinna elkábítani igyekezett magát, oly életet folytatva itt is, mint Rómában. Alexandria új gyönyörökkel teli város volt, tele szőke hajjú, fehér bőrű görög nőkkel, amely bőrre borostyánszínű fényt vont Egyiptom napja. Az ő karjaikban keresett enyhülést.

De amikor ez is hiábavalónak bizonyult, öngyilkosságra kezdett gondolni. Sok társa ugyanily módon vetett véget az élet gondjainak és pedig sokkal csekélyebb okból, mint az, mely őt bántotta: gyakran merő unalomból, és mert nem telt többé kedvük a további élvezetekben. Ha a rabszolga csak ügyesen és elég erősen tartja a kardot, egyetlen perc véget vethet mindennek. Cinna belekapaszkodott ebbe a gondolatba, de amikor már közel volt a kivitelhez, sajátos álom akadályozta meg benne. Azt álmodta ugyanis, hogy amikor lefelé vezették a folyam mentén, nyugtalansága züllött rabszolga alakjában várta a túlsó parton, meghajolt ura előtt és kiáltott: Megelőztelek, hogy fogadhassalak. És Cinna elgondolta, hogyha nem gondolhat nyugtalanság nélkül a sötét túlvilágra, nem is mehet oda nélküle.

Miután nem tudott más menekvést, elhatározta, hogy érintkezésbe lép a bölcsekkel, akiktől hemzsegett a Serapeion, és remélte, hogy tőlük megtudja a rejtély megoldását. Ezek ugyan semmit sem tudtak neki megoldani vagy megmagyarázni, de beválasztották a bölcsek tanácsába, amit csak magas származású vagy nagy befolyású rómaiakkal tettek meg. Ez persze csak nagyon csekély vigasz volt, és a bölcsesség pecsétje, melyet hivatalból adnak valakinek, aki képtelen arra, hogy magyarázatát lelje annak, ami leginkább foglalkoztatta, kegynek

tetszhetett Cinna szemében, de elgondolta, hogy a Serapeion talán nem tárja fel azonnal a titkait, és nem tett le a reményről.

Alexandria bölcseinek legmunkásabbja a nemes Athéni Timon volt, jelentékeny férfiú és római polgár. Már sok év óta Alexandriában lakott, ahová azért jött, hogy kifürkésze az egyiptomi bölcsességtanok titkait. Azt beszéltek róla, hogy a könyvtárban nem volt egyetlen pergament vagy papirustekercs, amelyet ne olvasott volna, és hogy ismert minden emberi bölcsességet. Emellett szelíd volt és elnéző. Cinna azonnal felismerte őt a pedánsok és megkövesedett szívű kommentátorok seregében és hamarosan megvolt köztük az ismeretség, mely rövid időn belül közelebbi bizalmassággá, sőt barátsággá lett. Az ifjú római bámulta ügyességét a dialektikában, a beszédességet és meggondoltságot, amellyel az aggastyán a fennkölt dolgokról beszélt az emberiség és világ rendeltetését illetően. Leginkább szembeötlő volt nála az a körülmény, hogy komolysága bizonyos szomorúsággal és mélabúval volt vegyes. Később, amikor már közelebb jutottak egymáshoz, Cinnát sokszor megközelítette a vágy, hogy megkérdezze az öreg bölcstől szomorúságának okát, és egyben feltárja előtte a saját szívét. Végre aztán erre is rákerült a sor.

III. fejezet

Az öreg bölcs, Timon is ürességet érez életében.

Az emberiség vágyik a szeretetre és az igazságra, de még nem lelte meg őket.

A keresés, az óhajlás vágya a záloga, hogy jönnie kell egy új tannak, az üdvösségnek.

Egy este, amikor zajos vitatkozás után a lélekvándorlást illetően, magukra maradtak a teraszon, melyről kilátás nyílt a tengerre, Cinna megragadta Timon kezét és nyíltszívűséggel meggyóna neki, mi képezi életének legnagyobb gyötrelmét és mely okból fáradozott azon, hogy közelebb jusson a Serapeion bölcseihez és tudósaihoz.

– Annyit mindenesetre nyertem, hogy téged, óh Timon, megismerhettelek, szólt Cinna végül, és most már azt is tudom, hogy ha te nem tudod megfejteni életem rejtélyét, más senki sem fogja megfejteni.

Timon egy darabig nézte a sima tengeráradatot, amelyben visszatükröződött az újhold, aztán szólt:

– Láttad-e, Cinna, a madaraknak seregét, amelyek télen a ködös északról szállnak hozzánk? Tudod, mit keresnek Egyiptomban?

– Tudom. Meleget és fényt!

– Az emberek lelke is meleget keres, ez a szerelem; és fényt, ez az igazság. Ám a madarak tudják, hova kell repülniük, hogy e kincseket megleljék, de az emberek lelke lejtőkön jár, tévutakon, szomorúságban és nyugtalanságban.

– Miért nem tudjuk mi is meglelni az utat, nemes Timon?

– Egykoron biztonságot adtak az istenek, ma kiégett az istenekbe vetett hit, mint ahogy az olaj kiég a lámpásból. Azt is hitték, hogy a bölcsesség az igazság napját deríti a lelkekre, – ma, hiszen te legjobban tudod – Rómában az akadémiában, Athénban és itt a szkeptikusok ülnek, akikről azt hitték, hogy nyugalmat hoznak, pedig csak nyugtalanságot adtak. Mert lemondani a fényről és melegről annyit tesz, mint sötétségben hagyni a lelket és ez a nyugtalanság. Így hát tapogatózva kinyújtjuk magunk elé a két karunkat és a sötétben keresünk menekvést.

– Te sem lelted ezt meg?

– Kerestem, de nem találtam. Te az élvezetekben kerested, én a gondolkodásban, de mindkettőnk egyforma köd vesz körül. Tudd meg tehát, hogy nem te vagy az egyetlen, aki gyötrődöl, és hogy benned a világ lelke sínylődik. Te már régen nem hiszel az istenekben, úgy-e?

– Rómában még tisztelik őket nyilvánosan, sőt még újakat is hoznak Ázsiából és Egyiptomból, de ami a hitet illeti, legfeljebb még a zöldségárusok hisznek bennük, akik mindennap a faluról hozzák a városba terményeiket.

– És ezek az egyetlen teljesen megnyugodottak. Éppen úgy, mint azok, akik itt a macskák és vereshagymák előtt hajlonganak.

– De érdemes-e ily körülmények között élni?

– Tudjuk-e, hogy mit hoz a halál?

– Mi különbség van hát közted és a szkeptikusok közt?

– A szkeptikusok megelégszenek a sötétséggel, vagy legalább úgy tesznek, mintha megelégednének vele. De én nem érzem magam jól benne.

– És nem lelsz menekülést?

Timon hallgatott egy darabig, majd lassan, mintha haboznék, szólt:

– Várom.

– Honnan?

– Ezt nem tudom.

Majd a kezébe támasztotta a fejét és mialatt – mintegy a köröskörül uralkodó csend behatása alatt – halkította beszédét, így szólt:

– Sajátságos, de néha úgy tetszik, hogyha a világban tényleg már nem volna semmi egyéb, mint amiről már tudunk, és ha már nem lehetnénk egyebekké, mint amik már vagyunk, nem lakozhatnék a lelkünkben elégedetlenség... Tehát, én magából a betegségből merítem a megváltás reményét... Az Olimpusba és a bölcsészetbe vetett hit meghalt, de új igazságot adnak, amit nem ismerek.

Várakozásának ellenére e beszélgetés nagy könnyebbséget adott Cinnának. Amikor megtudta, hogy nemcsak ő maga, de az egész világ szenved, az az érzése volt, mintha tehertől szabadult volna meg a válla és az ezer felé oszlanék szét.

IV. fejezet

Timon lánya a szépséges és nagyműveltségű Anthea. Különös látomásokkal teli álmai vannak egy végzetes fényről. Cinna szerelmes lesz bele és feleségül veszi.

Ez idő óta még szorosabb lett a barátság Cinna és az agg görög közt. Ezután gyakrabban meglátogatták egymást és közölték egymással gondolataikat. Egyebekben pedig tapasztalatainak és kimerültségének dacára, Cinna még sokkal fiatalabb volt, semhogy az élet ne tartogatott volna a számára ismeretlen varázst. Az élet ilyen új varázs volt neki Timon egyetlen leánya, Anthea.

Alexandriában neki sem volt csekélyebb a hírneve, mint az apjáé. Becsülték őt az előkelő rómaiak, kik Timon házába járatosak voltak; a görögök, a Serapeion bölcsei; becsülte őt a nép. Timon nem zárta őt a gineceumba, mint a többi nőt, és azon igyekezett, hogy megtanulja mindazt, amit maga tudott.

Amikor túl volt a gyermekéveken, elolvasta vele a görögök könyveit, sőt a rómaiakét és a zsidókét is, mert miután rendkívüli volt az emlékezőtehetsége, a soknyelvű Alexandriában folyékonyan megtanulta mind e nyelveket. Társnője volt apjának a gondolkodásban, gyakran részt vett a vitákon, amelyek Timon házában, a lakomákon folytak; értette a módját, hogy a nehéz feladatok tömkelegében, nemcsak hogy maga el ne veszítse a fonalat, hanem Ariadnéként még másnak is meg tudja mutatni az utat a felvilágba. Az apja csudálta és nagyra becsülte.

Ezenkívül a titokzatosság és majdnem a szentség varázsa övezte, mert látomásokkal teli álmai voltak, mely álmaiban sok olyan dolog tárult fel a szeme előtt, ami rejtve maradt minden más halandóra nézve. Az öreg bölcs úgy szerette, mint a saját lelkét, azért is, mert örökké abban az aggodalomban élt, hogy elveszítheti; ugyanis sokszor mondta, hogy álmaiban sajátságos, vészjósló lények jelennek meg és sajátságos fény is, amelyről nem tudja, hogy ez az élet vagy a halál forrása lesz-e.

Egyelőre pedig a legtisztább szeretet környezte. Az egyiptomiak, akik apja házában megfordultak, lótuszvirágnak nevezték, talán azért, mert ennek a virágnak a Nílus partján isteni tisztelettel adóznak, talán azért is, mert aki hozzá közeledett, nyomban megfeledkezett az egész világról.

A szépsége a bölcsességéhez volt hasonló. Az egyiptomi nap nem barnította meg arcszínét, mely olyan volt, mint a hajnal pírjának rózsás sugara, bezárva egy áttetsző gyöngykagylóba. A szeme kék volt, mint a Nílus és tekintete mintha messze távolból jött volna, mint e titokzatos folyam vize. Amikor Cinna először látta és hallotta őt, nagy vágya támadt, amikor haza tért, arra, hogy oltárt emeljen neki házában és azon fehér galambokat áldozzon. Számtalan nővel találkozott életében, az észak magas leányaitól kezdve, akiknek a szemöldöke és haja az érett gabona színéhez hasonló, a lávafekete numídiái nőig, – de eddig még sohasem látott sem ilyen alakot, sem ilyen lelket. Minél gyakrabban látta, minél jobban megismerte, minél gyakrabban megadatott neki, hogy a hangját hallhatta, annál jobban növekedett csudálata. És ő, aki nem hitt az istenekben, azt hitte néha, hogy Anthea nem Timon leánya, de valamely istennek a sarja, így hát csak félig nő és félig halhatatlan.

Nem tartott soká és váratlan, nagy, leküzdhetetlen szerelem vett rajta erőt, mely annyira más volt, mint az, amit eddig érzett, amit eddig ismert. Bírni vágyta őt, hogy imádhassa. És kész volt odaadni a szíve vérét, csakhogy bírhatta. Érezte, hogy inkább lenne vele koldus, mint király önelkülle. És mint ahogy a tenger árja mindent magával ragad, amit a hatalmába keríthet,

így vett erőt Cinna szerelme a lelkén, a szívéen, a gondolatain; elfoglalta nappalait, éjjeleit, mindent, ami az életét képezte.

Míg magával ragadta végre Antheát is.

– *Tu felix, Cinna!* ismételték a barátai. „*Tu felix Cinna!*” ismételte ő is magában, és amikor végre haza vitte, és amikor mennyei ajka a szent szókat mondta: „Ahol te vagy Cajus, ott vagyok én is, Caja”, úgy érezte, hogy a boldogsága is olyan, mint a tenger: kifürkészhetetlen és határtalan.

V. fejezet

Antheát szörnyű betegség keríti hatalmába: naponta jelentkező rémálmaiban különös lényekkel találkozik és egy halottarccal, amely őt nézi és mondja: kövess!

Nincs gyógyítás, végül egy orvos tanácsára Jeruzsálembe költöznek.

Cinna és Timon úgy érzi, hogy a betegség összefüggésben van az ő problémájukkal, amikor keresik életükben azt a hiányzó valamit.

Eltelt egy év s a fiatal hitves szinte isteni megbecsülésben részesült a házi tűzhelynél. A szemefénye, a szerelme, a bölcsesség s a fény volt a férjének. De amikor Cinna a tengerrel hasonlította össze a boldogságát, elfelejtette, hogy a tengernek a dagály mellett apálya is van. Egy év múlva Anthea rettenetes, ismeretlen betegségnek lett az áldozata. Az álmai szörnyű látomásokká lettek, amelyek kiszípolyozták belőle az életet. Arcán kialudtak a hajnalpír sugarai, és csak a gyöngyragyogó áttetszősége maradt meg; áttetsző kezdett lenni a keze is, a szeme beesett, és a rózsás lótuszvirág mind halványabb lett, oly halvány, mint a halott arca. Látták, hogy héják kezdenek Cinna háza felett keringeni, amit Egyiptomban a halál jelének tartanak. Az eset mind szörnyűbb lett. Ha a nap fehér fényével öntötte el délután a világot és a város hallgatásba merült, Anthea köröskörül siető lépteit vélte hallani láthatatlan lényeknek, és a légürben egy sárga, kiszáradt halottarcot látott, mely szüntelenül nézte őt sötét szemével. A két szem konokul rátapadt, mintha felszólítanák, hogy kövesse őket a ködös sötétségbe, telve titokzatossággal és rémülettel. Anthea teste reszketni kezdett, mintha láz gyötörmé, a homloka halotthalvány lett és hideg verejték gyöngyözött rajta és a házitűzhely e tisztelt papnője védtelen, félelemmel teli gyermekké lett, aki férje keblére rejtőzött, és halvány ajakkal ismételtette: „Ments meg, óh Cajus, védj meg!”

És Cajus rávetette volna magát minden kísértetre, amelyet Perszephoné az alvilágból elszabadított, de hiába vágta tekintetét az üres semmibe. Köröskörül, mint a délutáni órákban rendszeren, csendes és kihalt volt minden. A fehér fény elárasztotta a várost, a tenger mintha lángolt volna a napban, és a mély csenden keresztül csak a héják vijjogása volt hallható, amint ott keringtek a ház felett.

A rémlátások mind gyakoriabbakká lettek, végre mindennap megjöttek. Üldözték Antheát a házon kívül éppúgy, mint az atriumban és a szobákban. Cinna, az orvosok tanácsára, egyiptomi sambucciniket és beduinokat hozatott, akik agyagsípokon játszottak, hogy zajos muzsikájukkal túlharsogják ama láthatatlan lények nesztét. De hiába volt. Anthea a legnagyobb zaj közepette is meghallotta, és amikor a nap oly magasan fenn volt az égen, hogy az embernek az árnyéka ott volt a lábánál, a vállról lecsúszott köpenyhez hasonlóan, akkor megjelent az izzó csillogású légben a halálfej és üvegszemét Antheára szegezve, lassan hátrafelé támolygott, mintha mondani akarná: „Kövess!”

Gyakran úgy tetszett Antheának, hogy a halálfej ajka lassan megmozdul, máskor meg, hogy szájából rút, apró szemétbogár bújik elő, és a levegőn keresztül mind hozzá repül. Már csupán gondolatára a kísértetnek, a szeme megtelt félelemmel és végre oly kín lett neki az élet, hogy megkérte Cinnát, tartsa neki a kardot, vagy engedje meg, hogy mérget vegyen.

De Cinna jól tudta, hogy képtelen lenne ezt megtenni. Szívesen felnyitotta volna érte ezzel a karddal összes ereit, de őt megölni képtelen lenne. Ha elképzelte e drága főt, amint élettelenül, lezárt szempillákkal, jéghideg nyugalommal feküdnék itt, és ezt a keblet az ő kardja hasította volna fel, érezte, hogy ha ezt meg akarná tenni, előbb meg kellene örülnie.

Az egyik görög orvos azt mondta neki, hogy Hekaté jelenik meg Antheának és ama láthatatlan lények, melyek zúgása a beteget elrémítik, a kegyetlen istenek kíséretéhez tartoznak.

Szerinte Anthea számára nincs menekvés, mert aki egyszer Hekatét látta, annak meg kell halnia.

És Cinna, aki még nemrégén kacagott volna azon, aki Hekatéban hisz, most egy egész hekatombát áldozott neki. De az áldozat nem használt, és másnap a komor szempár dél felé újra rámeredt Antheára.

Megkísérelték, hogy eltakarják a fejét, de még a legvastagabb takarón keresztül is megjelent előtte a halálfej. Ha be volt zárva egy sötét szobába, a halálfej a falról nézett rá, és fakó, halottszerű fényével megvilágította a sötétséget.

Este jobban lett a beteg. Akkor aztán oly mély álomba merült, hogy Cinna és Timon gyakran azt hitték, nem is ébred fel többet. Röviddel utána annyira elgyengült, hogy a maga erejéből már nem tudott járni. Lektikában hordták ezután.

Cinna előző nyugtalansága újra előkerült és kettőzött hatalmával teljesen erőt vett rajta. Reszketett Anthea életéért, de egyben az a sajátságos érzése volt, hogy a betegsége érthetetlen összefüggésben van mindama dolgokkal, amelyekről Timonnal az első bizalmas beszélgetés alkalmával tárgyaltak. Talán az agg gondolkozó is így vélekedett, de nem merte tőle megkérdezni. És a beteg ezalatt hervadt mint a virág, amelynek kelyhébe mérges pók fészkelte bele magát.

Bár reménytelenül, Cinna mégis minden lehetőt megtett, hogy megmentse. Először is elvitte a sivatagba Memphis környékére, de amikor a piramisok csendjében való tartózkodás sem szabadította meg a szörnyű látomásoktól, visszatért Alexandriába és körülvette jóssokkal, varázslókkal, betegséggűzőkkel s mindenféle csöcselékével az arcátlanok minden fajtájának, kik a csudagyógymódok segélyével kihasználták az emberek hiszékenységét. De hát más választása nem volt, és minden eszközt jónak látott.

Akkoriban Cezáreából egy híres zsidó orvos jött Alexandriába, kit József ben Khusának hívtak. Cinna azonnal elhozta a feleségéhez, és egy kicsi időre újra betért szívébe a remény. József, aki nem hitt a római és görög istenekben, megvetéssel utasította el a Hekaté gondolatát. Azt állította, hogy inkább a démonok vettek erőt a betegen és azt tanácsolta, hogy hagyják el Egyiptomot, ahol, nem tekintve a démonokat, az iszapos Delta kigőzölgései is károsak lehetnek Anthea egészségének. Azért-e, mert maga is zsidó volt, de azt tanácsolta, hogy költözzenek Jeruzsálembe, ahova a démonok nem juthatnak be és ezenfelül a levegő száraz és egészséges. Cinna annál is inkább elfogadta ezt a tanácsot, mert először jobbat nem tudott és másodsor, mert akkoriban Jeruzsálemben egy ismerős helytartó uralkodott, akinek elődei egykoron ügyfelei voltak a Cinna-háznak.

Jeruzsálemben Pontius helytartó tárt karokkal fogadta őket és átengedte nekik a saját nyári lakát, mely közel volt a város falaihoz. De még mielőtt megérkeztek volna, már semmivé lett Cinna reménye. A halálfej még akkor is ránézett Antheára, amikor a gálya fedélzetén voltak – és érkezésük után a beteg ugyanazzal a halálos félelemmel várta a dél közeledését, mint Alexandriában.

És napjaik gonddal, félelemmel, kétségbeeséssel és a halált várva folytak tovább.

VI. fejezet

**Pilátus, a helytartó látogatja meg őket.
Elmondja, hogy éppen azelőtt ítélte Jézust halálra.
Jézus szeretetet hirdet, az Atyaisten fiának mondja magát.
A haláltól nem fél, sőt azt állítja, hogy halála után fel fog támadni.
Hirdeti, hogy a halál után boldogság, örök élet vár ránk.
Anthea látni akarja a keresztfeszítést, mert ott megismerheti Jézust.**

Az atriumban, a szökőkútnak, az árnyas portikusznak és a kora reggelnek dacára, óriási volt a meleg, mert a márvány valósággal izzóvá lett a reggeli nap hevétől; de a ház közelében egy dús koronájú pisztácia nőtt, mely tágas helyet árnyalt be köröskörül. És ott, mint fedetlen helyen, a légáramlat is erősebb volt. Cinna odavittette hát a jácinttal és almavirággal díszített lektikát, amelyben Anthea pihent. Azután odaült melléje, kezét az ölére tette, mely halvány és áttetsző volt, mint az alabástrom, és szólt:

– Jól vagy, *carissima*?

– Igen – felelt ő alig hallható hangon.

Lehunyta a szemét, mintha álom nehezednék rá. Mély csend volt. Csak a szél zúgott a pisztácia ágaiban és a földön; a lektika körül arany pontocskák csillogtak a napsugaraktól, melyek a lombozaton keresztül bújtak át, és a kövek közt tücsök ciripelt.

Kis idő múlva a beteg újra felnyitotta a szemét.

– Cajus, – így szólt, – igaz, hogy ebben az országban megjelent egy bölcs, ki meggyógyítja a betegeket?

– Itt nem ritka az ilyen bölcs – felelt Cinna. Hallottam én is felőle, és már el is akartam hívni hozzád, de kitént, hogy csak hamis csodatevő. Ezenkívül káromolja az itteni templomot s a törvényeket, és a helytartó már halálra is ítélte; ma feszítik keresztre.

Anthea feje lehanyatlott.

– Téged majd meggyógyít az idő, – szólt Cinna, amikor látta, mily szomorúság tükröződik a neje arcában.

– Az idő a halálnak áll a szolgálatában, nem az életnek, felelt Anthea lassan.

És újra csend lett. Köröskörül szüntelenül csillogtak az arany pontocskák, a tücsök még hangosabban ciripeltek, és a sziklahasadékokból apró gyíkok bújtak elő, felkeresve a naps helyeket.

Cinna mindegyre nézte hitvesét, és már ezredszer járták be agyát a legkétségbeesettebb gondolatok, hogy ugyanis már minden eszköz ki van merítve, hogy nincs már szikrája sem a reménynek, és hogy e szeretett lényből nemsokára nem marad egyéb tűnő árnyál és egy maroknyi hamu a kolumbáriumban.

Hisz amint itt fekszik lehunyt szemmel, a virágtól díszes lektikában, már most is olyan, mint a halott.

– Követni foglak – ismételte Cinna a lelkében.

Ezalatt léptek hallatszottak a távolból. Anthea arca nyomban krétafehérre vált; félig nyitott ajka gyorsan lélegzett és a keble hatalmasan lihegett. A szerencsétlen mártír biztosra vette, hogy ama láthatatlan lények serege közeledik, mely hirdetni szokta az üvegesedett szemű halálfej megjelenését. De Cinna megragadta a kezét és megnyugtatón igyekezett őt.

– Ne félj, Anthea, ezeket a lépteket én is hallom.

Kis idő múlva hozzá tette:

– Pontius jó, hogy meglátogasson bennünket. És az út kanyarodásánál tényleg megjelent a helytartó két rabszolga kíséretében. Öreges ember volt, simára borotvált arccal, amely mesterséges komolyságot, de egyben gond és fáradtság nyomait mutatta.

– Légy üdvözölve, nemes Cinna, és te, isteni Anthea! – így szólt a pisztácia árnyába térve. A hideg éj után meleg nap következett. Bár szerencsét hozna mindkettőtöknek, és vajha Anthea egészsége oly viruló lenne, mint ez a jácint és almavirág, mely lektikáját díszíti.

– Béke veled és légy üdvözölve! – felelt Cinna.

A helytartó egy sziklakőre ült, Antheára nézett, alig észrevehetően összeráncolta a homlokát és szólt:

– A magány búskomorságot és betegséget szül, de a tömegben elvész a félelem.

Tanácsolnék hát nektek valamit. Szerencsétlenségre nem vagyunk sem Antiochiában, sem Cezáreában; itt nincsenek játékok, sem versenyek, és ha itt cirkuszt építenének, e tüzesvérű emberek másnap már romba döntenék. Itt csak egyetlen szót hallasz: „Törvény” – és ennek a törvénynek útjában van minden. Inkább Skythiában lennék, mint itt...

– Mit akartál mondani, Pilátus?

– Igaz, eltértem a dologtól. De ez csak a gondok következménye. Azt mondtam, hogy eltűnik a félelem, ha a tömeg közt van az ember. Ma tehát megnézhetnétek egy érdekes látványt. Jeruzsálemben kevéssel is meg kell elégednünk és mindenképp előtt az a fő, hogy Anthea a sokaságban legyen a déli óra idején. Ma három embert feszítenek keresztre. Ez is jobb a semminél. Azonkívül a közeledő paszka-ünnep folytán egész sereg különösnél különösebb fickó került az egész országból a városba. Megnézhetnétek ezt a népet. Majd gondoskodom kitűnő helyről a keresztek közelében. Remélem, hogy az elítéltek tudnak majd hősiességgel meghalni. Egyikük igen különös ember. Azt állítja, hogy Istennek fia; szelíd, mint a galamb, és tényleg nem is tett semmit, amiért halált érdemelne.

– És te keresztre feszítésre ítélted?

– Le akartam rázni a kellemetlen ügyet, és nem akartam belenyúlni a darázs-fészekbe, mely a templom körül zümmög. Úgyis sok panaszt küldenek rólam Rómába. Különböző is nem római polgárról van szó.

– Az az ember azért nem fog kevesebbet szenvedni.

A helytartó nem felelt – és kis idő múlva, mintegy önmagának kezdett beszélni:

– Egy dolog van, amit ki nem állhatok, az a túlzottság. Aki a közelemben ezt a szót kiejti, egész napra elveszi a kedvem. Az arany középút, ez az, amelyen az okosság a maradást rendeli. De az egész világnak nincs egyetlen zuga, ahol ezt az alapelvet kevésbé követnék, mint itt. Hogy gyötör és kínoz ez engem! Semmiféle dologban sincs itt nyugalom, sehol sincs egyensúly! Sem az embereken, sem a természetben. Most, például, tavasz van; az éjjelek hidegek, és nappal oly hőség van, hogy nem lehet végighaladni a köveken. Még messzire van dél, és nézzétek, mily hőség van. Ami pedig az embereket illeti, arról jobb nem is beszélni. Itt vagyok, mert itt kell lennem! De hát nem erről van szó. Már megint azon vagyok, hogy eltérjek a tárgytól. Menjetek és nézzétek meg a keresztre feszítést. Biztos vagyok benne, hogy a názáreti bátran fog meghalni. Megkorbácsoltattam és reméltem, hogy ily módon megszabadítom a haláltól. Nem vagyok kegyetlen. Amikor megkorbácsolták, türelmes volt, mint a bárány, és megáldotta az embereket. Amikor végigömlött rajta a vére, égnek emelte a szemét, és imádkozott. Ez a legcsudálatosabb ember, akit valaha láttam.

– A feleségem egy pillanatra sem hagyott nyugodtan miatta. „Ne engedd az ártatlant meghalni!” – szüntelenül ezt kiáltotta a fülembe. Kétszer is eléjük álltam e buzgólkodó papoknak, e kivetett, szedett-vedett csöcseléknek, és szólottam hozzájuk. Hátra vetve fejüket és felrántva szájukat a fülükig, ordították: „Feszítsd meg!”

– És te engedted? – kérdezte Cinna.

– Mert forrongás tört volna ki a városban és én azért vagyok itt, hogy nyugalmat teremtsék. Kötelességemet kell teljesítenem. Nem szeretem a túlzást, azonkívül halálra fáradt vagyok; de

ha egyszer elvállaltam valamit, nem habozom, hogy a közjónak feláldozzam egyetlen ember életét, különösen, ha az egy ismeretlen férfi, akit senki sem vesz a pártfogásába. Annál rosszabb rá nézve, hogy nem római.

– A nap nemcsak Róma fölött ragyog – suttogta Anthea.

– Isteni Anthea! – felelt a helytartó. – Azt felelhetném erre, hogy a nap az egész földkörön Róma hatalmára ragyog, hogy tehát a javáért mindent fel kell áldoznunk, míg a zavarok alá ássák fölényét. De mindenek előtt kérve kérlek, ne kívánd tőlem, hogy megváltoztassam az ítéletet. Cinna is megmondja majd neked, hogy ez lehetetlen, és ha egyszer meg van az ítélet, csak a cézár maga változtathatja azt meg. Én magam, ha akarnám sem tehetném. Úgy-e, Cajus?

– Nagyon helyes.

De e szavak nyilvánvalóan fájdalmat okoztak Antheának, mert azt mondta, talán önmagára gondolva:

– Az ember szenvedhet és meghalhat tehát büntelenül.

– Senki sem büntelen – felelt Pontius. – Ama názáreti nem követett el bűntényt, és mint helytartó, tisztára mostam kezeimet. De mint ember, meg kellátkoznom a tanát. Szándékosan meglehetősen sokáig beszéltem vele, hogy kifürkéssem, és meggyőződtem róla, hogy hallatlan dolgokat hirdet. Ez nem járja. A világnak ésszerűségeen kell felépülnie. Ki fogja azt állítani, hogy az erény nem szükséges? Én bizonyára nem. Hiszen még a sztoikusok is arra tanítanak, hogy nyugalommal kell elviselni a kellemetlenségeket, de nem kívánják azt, hogy lemondjunk mindenről, kezdve a vagyontól, le egészen a közönséges ebédig. Mondd, Cinna, hiszen te értelmes ember vagy, mit tartanál felőlem, ha ezt a házat, amelyben laktok, minden további nélkül odaajándékoznám a csavargóknak, kik ott a jaffai kapunál a napban lebzselnek? És ő ilyen dolgokat kíván. Amellett arra tanít, hogy egyformán szeressünk mindenkit, a zsidókat éppúgy, mint a rómaiakat, mint az egyiptomiakat, az afrikaiakat és így tovább. Abban a pillanatban, amikor az élete forog kockán, úgy tesz, mintha másról lenne szó, oktat és imádkozik.

– Nekem nem kötelességem, hogy valakit megmentsek, aki maga sem törődik a menekvésével. Aki semmiben sem ismer mértéket, nem okos ember. Amellett Isten fiának mondja magát, feldúlja az alapot, amelyen a világ felépül, miáltal ártalmára van az embernek. A lelkében gondolhat ő, amit akar, csak ne ártson az emberiségnek. Mint ember tiltakozom e tanok ellen. Ha én, például, nem hiszek az istenekben, ez az én dolgom. De elismerem a vallás szükséges voltát, és ezt nyíltan hirdetem is, mert azt hiszem, a vallás fék az embereknek. Lovakat be kell fogni, mégpedig jól. Egyebekben ennek a názáretinek a halál nem is lehet valami borzasztó, azt állítja ugyanis, hogy fel fog támadni.

Cinna és Anthea csudálkozva néztek egymásra.

– Fel fog támadni?

– Se több, se kevesebb ennél. Ezt állítják a tanítványai. Őt magát elfelejtettem erre nézve megkérdezni. Különb, hiszen ez mindegy; a halál felold minden ígéretet. Ha nem támad is fel, akkor sem vesztett semmit, mert az ő tana szerint az igaz boldogság, az örök élettel együtt, csak a halál után kezdődik. Úgy beszél erről, mint olyasvalaki, aki biztos a dolga felől. Az ő alvilágában nagyobb világosság van, mint a mi világunkban a nap alatt, és mennél többet szenved valaki itt, annál biztosabban jut be oda. Csak szeretetet adjon, szeretetet, szeretetet.

– Különös tan – szólt Anthea.

– És amazok azt kiáltották feléd: „Feszítsd meg!” – szólt Cinna.

– Én nem is csudálkozom ezen. Ennek a népnek a lelke mételyes a keserűségtől és gyűlölettől, és ha nem a gyűlölet, mi más akarna kereszttel fizetni a szeretetért?

Anthea letörülte a homlokát sovány kezével.

– És ő biztos benne, hogy az ember élhet és boldog lehet – a halál után?

– Ezért nem rettent meg sem a kereszttel, sem a halállal.

– Óh, Cinna, de jó lenne ez!

Kis idő múlva újra szólt:

– Honnan tudja ő ezt?

A helytartó mozdulatot tett a kezével.

– Azt mondja, hogy ezt az emberiség Atyjától tudja, ki a zsidóknak az, ami nekünk Jupiter, azzal a különbséggel, hogy az ő állításuk szerint Ő egyetlen és könyörületes.

- Óh, Cinna, de jó lenne ez! – ismételte a beteg.

Cinna felnyitotta a száját, mintha mondani akarna valamit, de hallgatott és a beszélgetés elnémult. Pontius bizonyára a názáretinek sajtóságos tana felett gondolkozott, mert a fejét rázta és minden pillanatban vonogatta a vállát. Végre felemelkedett és búcsúzni kezdett.

Anthea hirtelen felkiáltott:

– Menjünk, Cajus, nézzük meg a názáretit.

– Siessetek, – szólt Pilátus távozóban, – a menet nemsokára elindul.

VII. fejezet

Krisztus kálváriája és halála.

Cinna és Anthea végignézi az egész keresztrefeszítést.

Anthea fölismeri, hogy Jézus az igazság.

Jézus meghal, de annak ellenére Anthea lelkét nyugalom tölti el.

A rémálom aznap elmarad. Kérdezik, feltámad-e majd Krisztus?

A reggel óta meleg és szép idő dél felé komorrá kezdett válni. Északkelet felől sötét, rézvörös felhők vonultak fel, amelyek nem terjedtek el messzire, de tömörek és viharosak voltak. Köztük még lehetett látni az ég sötét kékjét, de nem volt nehéz eltalálni, hogy nemsokára egybeolvadnak majd és beborítják az egész mennyboltozatot. Most tűzzel és arannyal szegélyezte őket a nap. A város és az azt környező magaslatok felett még széles darab derült ég látszott, és lenn még csak a szellő sem mozdult.

A fennsíkon, melyet Golgotának neveztek, már látható volt imitt-amott egy-egy embercsoport, kik megelőzték a menetet, mely a városból volt indulandó. A nap megvilágította a tágas, kövekkel behintett síkokat, melyek kihaltan, terméketlenül és szomorúan terültek el. Egyhangú, gyöngyszínüket csak a szakadékok és mélyedések fekete hálójá zavarta meg, mely annál feketébb volt, mennél fénylőbb volt maga a sík. A távolban kinyúló magaslatok látszottak, de elfödte ezeket is a távolság kékes köde.

Kissé mélyebben, a város falai és a Golgota fennsíkja közt egy kevésbé kopár, sziklás völgy terült el. A szakadékokból, amelyekben meggyülemlett egy kevéske termőföld, gyér lombosított fűgefák nyúltak ki. Imitt-amott laposfedelű házak emelkedtek, melyek fecskéfészkekhez hasonlóan simultak a sziklafalakhoz és fehérre festett síroknak tetszettek a napban.

Most, a közeledő ünnep folytán, mely a vidékieket nagy tömegekben hozta a fővárosba, a falak közelében sok sátrat emeltek, mely egész tábort képezett tevékkel, emberekkel tele.

A nap mind magasabbra szállt a felhőtlen égdarabon. Közeledett az óra, amelyben e magaslatokra rendesen tompa fülledtség nehezedik, mert minden élő lény menedéket keres a falakban vagy szakadékokban. És még most is, a szokatlan élénkségnek dacára, bizonyos búskomorság uralkodott ezen a vidéken, ahol a vakító napfény nem friss zöldre, hanem kopár kősíkokra esett. Távoli hangok zúgása, mely a falak felől volt hallható, szinte a tenger hullámainak suttogásává változott, melyet a csend elnyelni látszott.

Egyes embercsoportok, melyek reggel óta vártak a Golgotán, a város felé fordultak, ahonnan a menet minden percben várható volt. Antheát a lektikájában hozták el; elől néhány katona haladt, kiket a helytartó rendelt melléjük, hogy a tolongáson keresztül utat csináljanak, és szükség esetén távol tartsák az idegenek ellen elkeseredett és fanatikus tömegek tettleges bántalmait. A lektika mellett haladt Cinna Rufilus centurió kíséretében.

Anthea nyugodtabbnak és kevésbé félénknek látszott a dél közeledtére, mely elhozza a szörnyű látomást, amely kiszípolozza belőle az életet. Az, amit a helytartó a fiatal názáretiről beszélt, felkeltette figyelmét és elvonta azt a saját nyomorúságától. Volt rá nézve ebben az egész dologban valami különös, amit nem tudott magának megmagyarázni. Az akkori világ sok embert látott oly nyugodtan meghalni, mint ahogy a máglya kialszik, ha a fa elégett. De ez oly nyugalom volt, mely személyes bátorságból vagy bölcs megadásból eredt a megváltozhatatlan szükségesség előtt, amelynek folytán sötétségre változik a fény, a lüktető élet árnyá, bizonytalan, ingadozó létté. Ám mindezt senki sem áldotta a halált, senki sem halt meg azzal a rendíthetetlen bizonyossággal, hogy túl a máglyán vagy a síron kezdődik az igazi lét és a valódi üdvösség, mely oly hatalmas és végtelen, aminőt csak valamely mindenható és végtelen lény adhat.

Ez, akit keresztre akartak feszíteni, éppen ezt állítja rendíthetetlen igazság gyanánt. És ez a tan nem volt Antheának feltűnő, hanem egyetlen forrását látta benne a reménynek és megnyugtatósnak. Tudta, hogy meg kell halnia és vigasztalan volt e miatt. Mi neki a halál? Azt jelenti, hogy el kell hagynia Cinnát, apját, a világot, mindazt, amit szeret, hogy elcserélje az ürességgel, a hideg, komor semmivel. És mennél szebbnek látta az életet, annál nagyobb volt a szívfájdalma. Könnyebb lett volna neki a lemondás, ha a halál valamire hasznos lenne, vagy ha az ember legalább magával vihetné a szerelem s a boldogság emlékét.

És most, amikor a haláltól már nem remélt semmit, hirtelen azt hallja, hogy éppen a halál adhat meg mindent. És ki az, aki ezt a tant hirdette? Egy csudás ember, mester, próféta, bölcs, aki az embereknek a szeretetet parancsolja, mint a legnemesebb erényt; aki megáldja őket, mialatt azok megkorbácsolják, és akit keresztre készültek feszíteni. Anthea elgondolta: „Miért hirdeti e tanokat, ha egyetlen jutalma a kereszt? Mások hatalomra törnek – ő nem óhajtja azt; mások gazdagságra vágnak, ő szegény maradt; mások palotákat akarnak, lakomákat, túlbőséget, bíborköntöst, kocsit gyöngyház és elefántcsont berakással – ő pásztor módjára élt. Emellett szeretetet, szelídséget, szegénységet parancsolt, nem lehet tehát rossz, aki csak ámítani akarja az embereket. De ha valót beszélt, akkor legyen áldott a halál, a földi szenvedéseknek e vége, ez út a rossz sorstól a jobbhoz, a kialudt szemnek e világossága, e szárny, mely az örök örömeibe visz bennünket!” És Anthea most már megértette, mit jelent a feltámadás jövendölése.

A szegény betegnek szíve és elméje teljes erővel e tanba kapaszkodott. Emlékezett apja szavaira, aki gyakrabban ismételte, hogy csak egy új tan szabadíthatja meg az ember meggyötört lelkét a bilincsektől és vezetheti ki a sötétségből. Most itt van hát ez óhajtott új tan. Legyőzte a halált és megváltást hozott. Anthea egész lényével annyira belemélyedt ez új tanba, hogy Cinna már sok-sok nap óta ma látta először menten az arcát a félelemtől a közeledő dél miatt.

A menet végre megindult a városból a Golgota felé, és a magaslatról, ahol Anthea ült, tisztán látni is lehetett azt. A tömeg nagy volt, mégis és mégis elveszni látszott a mérhetetlen síkon. A város nyitott kapuin keresztül mind több ember tolongott kifelé és útközben azok is csatlakoztak hozzájuk, akik a falaknál várakoztak. Eleinte hosszú sorban haladtak, mely az áradó folyóhoz hasonlóan, mind jobban kiterjedt, mennél inkább közeledtek. Két oldalt egész sereg gyermek ugrándozott. A menet ragyogott a sok fehér öltözéktől és a nők vörös és kék kendőitől. Középen a római katonák fegyverei csillogtak, amelyekre a nap mintegy ugrándozó lángocskákat vetett. Zavaros hangok zaja hallatszott a távolból és lassankint mind érthetőbb lett.

Végre egész közel ért a menet és az első sorok már kezdtek a dombra feljönni. A tömeg tolongott, hogy a legközelebbi helyeket elfoglalja és közel lehessen a véres látványhoz, így a katonák szakasza, mely az elítélteket vezette, mindinkább elmaradt a tömeg mögött. Először a gyermekek érkeztek meg; többnyire fiúk, félig mezítelenül, rongyokkal a csípőik körül, kopaszra nyírott fejjel, a halántékon két hajcsomóval – barna volt a bőrük, kék a szemük és zajos a beszédük. A vad tömkeleg közepette apró kavicsot szedgettek, amiket a keresztre feszítettek akartak majd hajigálni. De mellettük a domb megtelt mindennemű csöcselékkel. Az arcok többnyire kimelegedettek voltak az izgatottságtól és a látvány várakozásában. A lármás hangok, óriási tömege a szavaknak, amely minden ajakból kitört, a mozdulatok hevessége, csudálkozásba ejtették Antheát, bárha Alexandriában megszokta a görög lakosság bőbeszédűségét. Am itt úgy beszéltek az emberek, mintha egymásra akarnának rontani; úgy kiabáltak egymásra, mintha menekülésükről lenne szó, veszekedtek, mintha nyúznák őket.

Rufilus, a centurió, odalépett a lektikához és magyarázgatott a maga nyugodt, szabályszerű hangján, és a városból mindegyre új emberáradat tolongott. A tolongás minden perccel nagyobb lett. Tömegesen látni lehetett Jeruzsálem vagyonos lakosságát csíkos kaftánjaikban, akik kimért távolságban tartották magukat a külváros csöcselékétől. Jött ide számtalan paraszt

is, akiket az ünnep a városba hozott a családjukkal; földműves nép, tarisznyájukkal a vállukon; jólelkű, csudálkozó pásztorok, báránybőrbe burkolva. A nők csoportja együtt haladt a férfiakéval; de mivel a vagyonos nők nem szívesen hagyták el házukat, ezek többnyire a népből való asszonyok voltak, parasztasszonyok, vagy rikítóan öltözött utcalányok, akik már messziről nárdus szagot terjesztettek, hatalmas karikákkal a fülükben, és csillogó pénzből való ékkel a nyakukon.

Végül jött a szinedrium is, középtűt Hanaannal, a héja arcú aggastyánnal, akinek vérrel befutott volt a szeme; utána a nehézkes Kajfás, kétcsücskös süveggel a fején és aranyozott táblával a mellén. Velük együtt különféle rangú farizeus haladt; olyanok, akik húzták a lábukat és szándékosan beleütöttek minden akadályba; olyanok, akiknek vérzett a homlokuk, mert szándékosan beleverték a falakba és hajlott farizeusok, kik készeknek látszottak arra, hogy vállukra vegyék az egész város bűnének terhét. Komor komolyság és hideg csökönyösség különböztette meg őket a közönséges nép lármás tömegétől.

Cinna az oly férfi hideg megvetésével nézte ez embertömeget, mely az uralkodó fajhoz tartozik; Anthea csudálkozva és félve tette ezt. Alexandriában is sok zsidó lakott, de ott félig hellének voltak, itt ellenben először látta olyanoknak, aminőknek a helytartó festette őket és aminők a hazájukban voltak. Fiatal arca, amelyre a halál már rányomta bélyegét, árnyhoz hasonló alakja, magára vonta a közfigyelmet. Tolakodva nézték őt, amennyire ezt a lektikát környező katonák megengedték; de a megvetés és gyűlölet minden iránt, ami római, oly nagy volt itt, hogy egyetlen szemben sem volt szánalom látható, sőt inkább örültek, hogy az áldozat nem kerülheti el a halált. Anthea még csak most értette meg, miért követelték az emberek a keresztrefeszítést oly próféta számára, aki szeretetet prédikált még a rómaiak iránt is.

És a názáretit hirtelen oly közeli rokonnak tartotta, hogy az szinte drága volt neki. Meg kellett hálnia – őneki is. A kimondott ítélet után már mi sem mentheti meg többé – felette is pálcát törnek, és Antheának úgy tetszett, hogy a sors és halál közössége köti össze vele. Csakhogy amaz az ébredés rendíthetetlen hitével megy a halálba, míg neki magának még nincs meg ez a hite és csak az ő látásából merítheti azt.

Ezalatt a távolból zaj hallatszott; füttyülés, üvöltés, majd elcsendesült minden. Hallható lett a fegyverek csörrenése és a legionáriusok nehéz lépése. A tömeg hullámozott, majd megoszlott és az elítélteket kísérő csapat kezdett elvonulni a lektika mellett. Elöl, két oldalt és hátul egyenletes, kimért léptekkel haladtak a katonák; középen három kereszt látszott, melyek mintha maguktól mozogtak volna, mert azok, akik vitték, meghajoltak a terhük alatt. Könnyen ki lehetett találni, hogy a názáreti nem volt e három közt, mert kettőjüknek szemtelen gonosztevő arcuk volt, a harmadik meg öreges paraszt volt, kit nyilván a katonák kényszerítettek a helyettesítésre. A názáreti a keresztnek mögött haladt, szorosán követte két katona. A ruházata rá bíbor köntös hullott, a homlokán töviskoszorú volt, melynek tüskéitől vércseppek hulltak alá. Néhány csepp végigcsurgott az arcán, más megsikkadt a korona alatt és a csipkerózsa bogyójához vagy korállhoz hasonló alakú volt. Sápadt volt az elítélt és lassan járt, támolygó, elgyöngült léptekkel. A gúnyolódó tömeg közt haladt, mintegy földöntúli elmélkedésbe merülve, mintha már elvált volna a földtől és éppenséggel sem ügyelt a gyűlölet kiáltásaira; megbocsátva, jobban, mint ahogy ember megbocsáthat; könnyörületesebben, mint aminő ember lenni tudna; megkapatva a végtelenségtől, fölüllemelkedve az emberek gonoszságán, nagyon csendesen, szelíden, csak telve az egész világ keservétől.

– Te vagy az igazság – sügta Anthea remegő ajka.

A menet most szorosán elhaladt a lektika mellett. Egy pillanatig meg is akadt, mialatt a katonák első sora megtisztította az utat a tömegtől. Anthea most néhány lépésnyi távolból látta a názáretit. Látta a haját, melyet a szél lengetett és a pirosas visszfényt, mely a köpenyről hullt a sápadt és áttetsző arcra. A tolongó tömeg most szűk körben övezte a katonákat, kiknek lándzsáikkal kellett védekezniük, hogy megmentse őt haragjuk elől. Mindenütt ökölbe szorított, kinyújtott karokat lehetett látni; minden szem kidagadt, a fogak villogtak, lobogott a

szakáll, ahogy rázták a fejüket, habzott az ajak és rekedt volt a kiáltás. De ő körülnézett, mintha mondani akarná: „Mit tettem nektek?“, aztán égnek emelte a szemét, imádkozott és – megbocsátott.

– Anthea! Anthea! – kiáltott Cinna.

De Anthea nem igen hallotta kiáltását. A szeméből nagy könnycseppek hulltak alá; megfeledkezett betegségéről, meg arról, hogy sok nap óta már nem emelkedett fel a lektikából, és mialatt hirtelen remegve felállott, félig támolyogva a fájdalomtól, a szánalomtól és felháborodástól a tömeg dühének vad kitörései miatt, összefogta a jácintot és almavirágot, és a názáreti lába elé dobta.

Egy pillanatra elcsöndesült minden. A tömeg csudálkozással nézte az előkelő római nőt, ki tiszteletben részesít egy elítéltet. De az a szegény, beteg arcra emelte tekintetét és az ajka megmozdult, mintha áldást rebegne. Anthea kimerülten dőlt a lektika párnái közé, és érezte, hogy egész árja hull rá a fénynek, jóságnak, könyörületességnek, reménynek, bátorságnak és boldogságnak, és suttogva mindegyre ismételte:

– Te vagy az igazság!

Majd újra megtelt a két szeme könnyel.

Őt pedig előre tolták a lektikától néhány lépésnyire levő helyhez, ahol a keresztek már fel voltak állítva. A tömeg újra körülfogta, de mert a hely meglehetősen magasan feküdt, Anthea újra meglátta a sápadt arcot a töviskorona alatt. A legionáriusok megint a tömeg felé fordultak és botokkal meglehetősen messzire kergették, hogy az ítélet végrehajtásában ne zavartassanak. Most a két latrot kezdték a két szélső kereszthez kötni. A harmadik kereszt középen volt felállítva és a csúcsára fehér táblácskát szögeztek, amelyet a mind erősebbé vált szél jobbra-balra rángatott. Amikor a katonák végre a názáretihez léptek és azt kezdték vetkeztetni, a tömeg közül kiáltások hallatszottak: „Király! Király! Védj magad. Hol vannak seregid? Király!” Időnkint kacagás hallatszott, mely magával ragadta a tömeget, úgy hogy az egész magaslat egyetlen röhejtől visszhangzott. Őt pedig ezalatt hanyatt fektették a földre, hogy a két kezét odaszögezzék a keresztfához és ezt felvonják aztán a főoszlopra.

Ekkor egy férfi, aki ott állott a lektika közelében és fehér köntöst viselt, hirtelen a földre borult, port és kavicsot hintett a fejére és borzasztó, kétségbeesett hangon kezdett jajongani.

– Bélpoklos voltam, ő meggyógyított és most keresztre feszítik.

Anthea arca krétafehérre vált.

– Meggyógyította... Hallod, Cajus? – így szólt.

– Nem térnék vissza? – kérdezte Cinna.

– Nem! Itt akarok maradni.

És viharként kapta meg Cinnát a vad és határtalan kétségbeesés, amiért nem hívta a názáretit házába, hogy az meggyógyíthassa nejét.

A katonák most kezdték beverni a szögeket a két kézbe. Hangzott a vas tompa csörrenése, mely nemsokára tisztább hanggá lett, mert a szögek éle átfúrta a húst és most már a fába hatoltak.

A tömeg újra elcsöndesült, valószínűleg azért, hogy gyönyörködhessek a názáretinek fájdalmas kiáltásaiban. De amaz csöndes maradt és a magaslaton csak a fenyegető szörnyű kalapácsütések hallatszottak.

A munka végre be volt fejezve és a keresztrudat a testtel együtt felvonták a magasba. A munkára ügyelő centurió éneklő egyhangúsággal osztotta a parancsokat, melyek következtében az egyik katona a két lábat kezdte odaszögezni.

Ezalatt a reggel óta felvonuló felhők egészen eltakarták a napot. A távoli magaslatok és hegyormok, melyek eddig fénylettek a napban, most elsötétültek. Homály borult a világra. Vészjósló, rézvörös köd burkolta be a tájat és oly mértékben, amint a nap mindinkább elbújt a felhők mögé a köd is mind sűrűbbé-sűrűbbé lett. Mintha felülről szórta volna valaki a vörös

sötétséget a földre. Izzó szél kerekedett egyszer-másszor, aztán elcsendesült. A lég tikkasztóra vált.

Hirtelen a vörösés fény maradványa is sötét lett. Éjszerű, komor felhőtömegek hányódtak és tolultak előre a magaslat és város felé, mint valami óriási sánc. Elérkezett a vihar. A világ megtelt nyugtalansággal.

– Menjünk haza! – szólt Cinna újra.

– Még nem! Még látni akarom őt – felelt Anthea.

Miután a köd beburkolta a keresztet levőket, Cinna kissé közelebb vitette a lektikát a keresztetekhez. Már oly közel voltak, hogy alig választotta el őket néhány lépés. A sötét fán látni lehetett a keresztre feszítettnek testét, mely az általános sötétség háttérében, a hold ezüstös sugaraiból szövöttek látszott. A melle gyors lélegzésben emelkedett, a fej és a szem még mindig ég felé fordult.

Most a felhők öléből tompa moraj hallatszott. Felébredt a dörgés, felemelkedett, és rettenetes ropogással húzódott keletről nyugatra, majd, mintha feneketlen örvénybe mélyedne, mind mélyebbről-mélyebbről hallatszott a dörej, hol elnémulva, hol újra erősebbre válva, míg végül felordított, hogy a föld megingott tőle.

Egyidejűleg óriási kékes villám hasította meg a felhőket, világította meg az eget, a földet, a keresztet, a katonák fegyvereit és a nyájként összetömörült tömeget, mely nyugtalanul és félénken állt itt.

A villám után még sűrűbb sötétség ereszkedett alá. A lektika közelében asszonyok sírása hallatszott, akik szintén odaléptek a kereszthez. Volt valami irtóztató ebben a zokogásban, mely a mély sötétségben hangzott fel. Azok, akik a tolongásban elvesztették egymást, kiáltozni kezdtek. Imitt-amott ijedt beszéd hallatszott:

– *Ojah! Oj lanu!* Nem igazat feszítették-e a keresztre?

– Aki bizonyosága volt az igazságnak! *Ojah!*

– Aki felkeltette a halottakat! *Ojah!*

Egy másik hang szólt:

– Jaj neked, Jeruzsálem!

Megint egy másik:

– Megrengett a föld!

Egyesek menekülni igyekeztek. Másokat a helyükhöz szögezett a félelem, és itt álltak mereven, gondolat nélkül, csak azzal a tudattal a lelkükben, hogy valami borzasztó történt.

De a köd hirtelen vörösödni kezdett. A szél elterelte a felhőket és szétépte azokat, mint az elégett rongyot. A világosság fokról fokra növekedett; végre szétvált a sötét boltozat, és a hasadékon keresztül hirtelen napfény áradt. Nemsokára kivilágosodott az egész magaslat, a sok megrettent emberarc és a keresztet.

A názáretinek a mellére hanyatlott a feje, halványan, mintha viaszból való volna. A szeme lecsukódott, az ajka megkékült.

– Meghalt! – suttogta Anthea.

– Meghalt! – ismételte Cinna...

E pillanatban a centurió megérintette lándzsája hegyével a keresztet feszítettnek az oldalát. Különös; a világosság beállta és e halottnak látása megnyugtató látszott a tömeget. Most mind közelebb lopódtak, különösen, hogy a katonák már nem akadályozták meg őket ebben. A népből újra hallatszottak hangok:

– Jer le a keresztről! Jer le!

Anthea még egyszer ránézett e halvány, lehajlott főre, majd halkán, mintegy önmagához szólt:

– Feltámad-e majd?

A halál láttára, amely rányomta kék bélyegét a kereszten függőnek szemére és ajkára; e mozdulatlan test láttára, mely mindinkább lefelé hajlott az élettelenység terhétől, a hangja remegett a kétségbeesett megadástól.

Nem kisebb kétségbeesés marcangolta Cinna lelkét is. Ő sem hitt a názáretinek feltámadásában, de meg volt győződve róla, hogy ha élne, csak ő tehetne volna újra egészségessé Antheát, akár jó, akár gonosz hatalmánál fogva.

Ezalatt mind gyakrabban szólaltak meg a hangok köröskörül.

– Jer le a keresztről! Jer le!

– Jer le! – ismételte Cinna is, kétségbeeséssel a lelkében. – Gyógyítsd meg őt nekem, s aztán vedd az én lelkemet!

Az ég mindjobban kiderült. A magaslatok még ködbe voltak burkolva, de a fennsík és a város felett már teljesen felhőtlen volt az ég. Antonius tornya fénylett a napban, csillogóan, mint egy második nap. A levegő friss volt és tele volt röpködő fecskékkel.

Cinna megadta a parancsot az indulásra.

Délután volt. A házuk közelében Anthea hirtelen szólt:

– Hekaté ma nem jött el.

Cinna is ugyanerre gondolt.

VIII. fejezet

**Anthea rémálma véglegesen elmúlik.
Harmadnapra megjelenik látomásaiban Krisztus egy fényoszlopból
kilépve és kezét nyújtva Antheának.
Őt, Krisztust, kell követni!
Pilátus hozza a hírt: Krisztus feltámadt.**

A kísértet másnap sem jelent meg. A beteg szokatlanul vidám volt, mert Cezáreából átjött Timon is, aki aggódva leánya állapota miatt és megrémítve Cinna leveleitől, néhány nap előtt elhagyta Alexandriát, hogy még egyszer megölelhesse gyermekét, mielőtt az meghal. Cinna szívében újra kopogtatni kezdett a remény, mintha bebocsáttatást akarna kérni. De nem mert ajtót nyitni ennek a vendégnek. A rémlátomásokban, amelyek megölni igyekeztek Antheát, máskor is állott be szünet, persze sohasem két napos, de egy napos volt mind Alexandriában, mind a sivatagban is.

A mostani szünetet Cinna Timon érkezésének tudta be és a keresztre feszítés által nyert lelki benyomásoknak, amelyekkel annyira megtelt a betegnek kedélye, hogy még az apjával sem tudott egyébről beszélni. Timon feszült figyelemmel hallgatta őt, nem mondott ellent, csak elmélkedett és gondosan tudakolta a názáreti tanainak a részleteit, amelyekről Anthea különben csak annyit tudott, amennyit a helytartó elmondott.

Egészben véve pedig kissé egészségesebbnek és megerősödöttnek érezte magát, és amikor a déli óra elmúlt, valóságos életöröm csillogott a szemében. Ismételten szerencsés napnak mondta a mait és megkérte a férjét, hogy húzza ezt alá.

Valójában pedig szomorú és komor volt ez a nap. Reggel óta az alacsonyan függő, egyformán szétterjedt felhőkből eső permetezett, előbb sűrűbben, majd finoman és szűrőan. Csak este felé derült ki az ég, és a nap nagy, tüzes korongja kitekintett a ködökből, bíboros, aranyos fényt vetett a felhőkre, a szürke sziklákra, a portikusz fehér márványára és mérhetetlen csillogásban ereszkedett le a Közép-tenger felé.

Másnap csudás idő volt. A nap nagy meleget ígért, de a reggel friss volt, az ég felhőtlen és a földre olyan árja borult a kékségnek, hogy minden tárgy kéknek látszott. Anthea elvitette magát a kedvenc pisztáciája alá, hogy a magaslatról, amelyen a fa állott, a derülten kék távolság látásában gyönyörködhessek. Cinna meg Timon egyetlen lépéssel sem távoztak a lektikától és gondosan figyelték a betegnek arcát.

Látni lehetett abban a várakozás nyugtalanságát, de már nem azt a halálos rémületet, amely máskor, a dél közeledtével fogta el. A szemében élénkebb fény csillogott, és az orcáján gyöngy pír fakadt. Cinna most már arra is gondolt néha, hogy Anthea még meg is gyógyulhat, és ennél a gondolatnál megkapta a vágy, hogy a földre boruljon, zokogjon az örömtől és dicsőítse az isteneket, de nemsokára újra elfogta a félelem, hogy ez talán csak utolsó lobbanása a kialvóban levő mécsesnek.

Hogy reményében megerősödhessek, Timonra nézett időnkint, de őt is hasonló gondolatok foglalkoztathatták, mert elkerülte, hogy rátekintsen. Egyikük sem figyelmeztetett arra, hogy közeleg a dél. De Cinna mindig az árnyékot nézte és dobogó szívvel látta, hogy az mind rövidebb.

És itt ültek elmerülve gondolataikba. Talán legkevésbé volt nyugtalan maga Anthea. Nyitott lektikájában feküdvé, odatámasztva fejét a bíbor párnához, gyönyörrel szívta magába az illatos levegőt, amelyet a szellő nyugatról, a tenger felől hozott. De éppen a déli óra közeledtével ez a szellő elcsendesült. A meleg nagyobb lett; a naptól átmelegedett sziklafüvek és nárdusbokrok erős, kábító illatot terjesztettek. A kökörösineken csillogó lepkék ringatództak. A

sziklarepedésekből, a lektikával s a környezettel már megbarátkozott gyíkok kibújtak és bizalmasan, de egyben óvatosan elsurrantak minden legkisebb mozdulatra. Az egész világ elmerülni látszott a fénytelen csöndben, a melegbe, az édes vidámságba és a szelíd képbe, mely körülfogta a mindenséget.

Ebbe a verőfényes nyugalomba látszottak elmerülni Timon és Cinna is. A beteg lehunyta szemét, mintha gyöngé álmot fogná körül, és nem szakította meg a csendet semmi, csak a sóhajok, melyek időnkint a kebléből felszálltak.

Időközben Cinna észrevette, hogy az árnyéka elvesztette hosszúkás alakját és a lábánál van már.

Elérkezett a dél.

Anthea hirtelen felnyitotta a szemét és sajátságos hangon szólt:

– Cinna, add ide a kezed.

Ez felugrott és jéggé fagyott a szíve vére. Itt van hát a szörnyű látomások órája.

– Látod, – így szólt, – mint tömörülnek össze ott a légben a fénysugarak, hogy reszketnek, csillognak és közelednek mind jobban?

– Anthea, ne nézz oda! – kiáltotta Cinna

De, óh csuda! Anthea arcán nem látszott félelem. Az ajka megnyílt, a szeme mind jobban kitágult – és mérhetetlen öröm derítette fel.

– A fényoszlop mindinkább közeledik! – szólt tovább. – Látom! Itt van, ez a názáreti!... Az ajka mosolyog... Óh, te irgalmas!... Átlyuggatott kezét úgy nyújtja felém, mint az anya...

Cinna, ő egészséget, életet hoz nekem, megváltást, üdvösséget, és hív magához.

Cinna pedig nagyon elsápadt és szólt:

– Bárhova hív is bennünket, *őt kövessük!*

* * *

Kis idő múlva, a másik oldal felől, a városhoz vezető sziklaúton Pontius Pilátus jött. Mielőtt még egészen közel ért volna, arcán látni lehetett, hogy újságot hoz, melyet, mint értelmes ember, a könnyen hívő oktalan néptömeg sajátságos meséjének tart. Már messziről kiáltani kezdte, letörülve homlokáról a verejtéket:

– Képzeljétek, mit fecseg már megint ez az oktalan nép; azt mondja: feltámadott.

Szómagyarázat

amfora	kétfülű korsó
Ariadné	krétai mitológiai királylány, aki egy gombolyag segítségével szabadította ki Thészeuszt a labirintusból
atrium	a római házak csarnokszerű, középső része
Caja	a Cajus nőnemű változata. „Ahol te Cajus vagy, ott én Caja (legyek)!” – a római házasságkötés szertartásos mondata a nő részéről.
carissima	kedvesem
centurió	századosi rang a római hadseregben
Cezárea	kikötőváros Palesztinában a Földközi-tenger partján
epikúreus	a személyes kielégülést és az érzéki örömeket mindenek fölé helyező személy
farizeus	a zsidó vallási törvények formális megtartására ügyelő, szenteskedő vallási-politikai párt híve
gineceum	a nők lakosztálya, szobája
Hadész	a görög mitológiában az alvilág istene
hedonikus	érzéki, testi
Hekaté	a természet titkos erőinek úrnője a görög mitológiában
hekatomba	száz ökör feláldozásával bemutatott áldozat
heliotrop	kerti vanília, kunkor
jaffai kapu	a mai Tel Aviv irányában levő városkapu
kolumbárium	csarnok, ahol a hamvvedret elhelyezték
Korinthus	város Görögországban
lanista	a gladiátorok kiképzője
lektika	gyaloghintó
Ojah! Oj lanu!	Jaj nekünk!
Olimpus	hegység, a görög istenek lakóhelye
patrícius	római nemes
Perszephoné	a görög mitológiában az alvilág királynője, Hadész felesége
portikusz	oszlopcsarnok
sambuccini	húros hangszeren játszó
Serapeion	Serapis, egyiptomi istenségnek emelt templom
Serika	Kína neve az ókori rómaiaknál
Skythia	Eurázsia füves pusztái, ahol a szittyá, lovasnomád néptörzsek éltek
szinedrium	tanács
Tu felix, Cinna!	Cinna, te szerencsés!